

Йордан Йовков

Ески Арап

Около устието на Места има няколко села, в които живеят негри. Едно неотколешно предание разказва, че някой си Хюсеин паша владял тук големи чифлици. Работниците и слугите му били помаци от Родопите, но тия планинци не понасяли жегата и маларията около Кара су. Едни измиралли, други се разбягвали. Тогава пашата довел отнякъде негри. Тия чифлици днес ги няма, но потомците на негрите са останали. Имат ниски и сиви къщурки, скрити под смокви и храсталаци от туя. Отгоре по кирпичените дувари растат кактуси с жълти и червени цветове. Лете е непоносимо горещо, задушно, и най-слаб ветрец не разклаща тръстиките на блатата. Но полето е плодородно. Едри биволи влачат ралата и след тях вървят орачи, и те черни като тях. Между младите има истински хубавци: здрави и стройни тела, с обли и корави членове, като че излени от черен бронз. Тия хора са добри, наивни и безобидни. Щом заговорят – усмихват се сърдечно и весело, като деца. И цялото изражение на лицата им е в тая усмивка, която открива едни зъби, бели като сняг.

Пограничната застава беше в един напуснат чифлик. Тая голяма и стара постройка пазеше всички спомени и всички тайни на Ориента: широки стрехи, замрежени прозорци и чардаци, стени, обвити изцяло с хмел, бръшлян и глицинии. А наоколо каменни зидове, високи като на крепост.

Чифликът беше доста далеч от селата, но все пак нашите черни съседни идеха понякога на гости. Най-често дохождаха двама: Ески Арап и Тата-Тита.

Ески Арап беше най-старият негър, единственият, който не беше роден тук, а в Судан. „По нашите места – разказваше ми той при първата ни среща – има авджии на коне. Но те ходят на лов не за дивеч, а за деца. Обикалят около селата и което дете се отдалечи – грабват го и после го продават.“ Така бил отвлечен и Ески Арап. Но той бил тогава четиринайсетгодишно момче и затова помнеше много нещо за отечеството сл.

Тата-Тита нямаше нищо общо с хората на Бернар Шоу. Той беше млад и хубав мулат и същинското му име беше Шевкет. Той е служил в турската армия и е бил тръбач. Войниците често се забавляваха с него и го караха да им свири турските военни сигнали. Тата-Тита не отказваше никога. Но той свиреше тия сигнали само с уста и все едно и също та-та-ти-та. Това му стана и прякор. Определено занятие нямаше и почти нищо не работеше. По-рано дълги години той управлявал един от саловете, които срещу малка такса пренасяли кола и пътници през реката. И

затова Тата-Тита познаваше Кара су и горите около нея не по-зле от който и да било дивеч. Беше пъргав, лукав, пиеше много ракия и тайно се занимаваше с контрабанда.

Ески Арап идеше в заставата всякога с някоя малка молба – да измоли добитъка си от ангария или да му се позволи да си насече малко дърва от гората покрай границата. Но към това той никога не пристъпваше направо. Преди това ние започвахме с него всякога един и същи разговор.

– Комендар ефенди – казваше ми той, – все четеш и пушиш, четеш и пушиш! Трябва да ти е много мъчно за твоя мемлекет!

– Разбира се, Аптула, мъчно ми е. А на тебе не ти ли е мъчно за Судан?

– Мъчно ми е, как да не ми е мъчно.

– Не искаш ли да си отидеш там?

– Ех, искам. Ватан нали е – тегли. Но много е далеч, комендар ефенди. Шест месеца път. И седем тескерета трябва да имам, защото седем царства трябва да се минат. На – Стамбул, Измир, Масър...

Той брой на пръсти и изрежда още някои имена, които не само не са никакви царства, но надали и значат нещо. Но уверен, че всичко това непременно ще ме учуди и поразии, той накрая самодоволно и добродушно се усмихва. Ески Арап е много стар и лицето му е противно и страшно: черна като марокин кожа, черни устни, черни са дори и белтъците на очите му. Едни зъбите му се белят и само усмивката дава нещо човешко на това лице.

– Има и море – продължава той. – И море има да се минава.

А след кратка пауза той неочаквано и съвсем наивно ме запитва:

– Комендар ефенди, истина ли е – ти си учен човек, истина ли е, че в морето имало толкоз големи змии, че спирали и параходите дори?

Оттук нататък вече ние бързо меням темите на разговора си.

Най-после той си отива доволен и весел, защото в черната му ръка се белее записката, с която му разрешава да си насече, колкото иска дърва покрай границата. Но във войниците дълго време не го оставят да си отиде, шегуват се и се смеят около него.

Така той си дохождаше често в заставата. Дохождаше и Тата-Тита. Но той идваше, както лисицата заобикаля курника, предпазливо и безшумно. Аз го виждах неочаквано между войниците, без да зная кога е дошел, нито пък го виждах кога си отиваше. По едно време забелязах едно твърде интимно приятелство между моя подофицер, Ески Арап и Тата-Тита. Струва ми се само, че забелязах това твърде късно. Тата-

Тита избягваше да ме срещне, или ако ме срещнеше, гледаше ме лукаво и недоверчиво. Разбрах, че се върши нещо, което се крие от мене.

Стаята на подофицера беше настрана, някъде в долния етаж. Една вечер наминах покрай нея и погледнах през прозореца. Вътре бяха тримата приятели: подофицерът, Ески Арап и Тата-Тита. На камината гореше огън, пред тях бяха сложени чаши и шише ракия. Подофицерът беше от Бандерма, младо и доста интелигентно момче. Знаеше турски език по-добре от самите турци. Сега той говореше за Африка. Виждаше се, че беше чел и Ливингстона, и Брема, и Майн Рида. Ставаше дума за всичко: за тропическите гори, уплетени с лиани и пълни със зверове и змии, за пустинята и за миражите, които мамят загубените кербани, за палмите на оазисите и за страшния рев на лъва, щом залезе слънцето. Надълго описваше после малките хижи, направени от бамбукови пръчки. Хората, които живеят тук, са черни, но безгрижни и свободни, пламенни и страстни в любовта, жестоки и свирепи в отмъщението и в битките. Те знаят да се веселят: пият вино из черупките на кокосови орехи, имат музика, която приспива змиите и запалва кръвта на жените, които танцуват полуголи. Само мъниста и стари монети дрънчат по ръцете и гърдите им.

При последните думи Тата-Тита се провикна, пое чашата си и засвири сигнала за настъпление. Това беше условният знак, че е време да се пие. И тия сигнали Тата-Тита подаваше твърде начесто. Той пиеше с наслада, полягаше шишето, за да види колко има още, и от разговора твърде не се интересуваеше. Но старият Ески Арап слушаше захласнат и разтреперан от вълнение. Той само си повтаряше:

– Тъй, тъкмо тъй е, чауш ефенди. Аз помня! Е-хе! И той запяваше нещо с глух и гърлен глас.

Аз забраних тия срещи. Но болестта на стария негър беше напреднала вече. Той и без това си имаше обикновеното старческо слабоумие, но сега говореше вече само за Судан и за младините си, говореше несвързано и почти безсмислено. Ръцете и челостта му трепереха, а очите му блуждаеха трескаво и безумно. Оплаква ми се и жена му. Тя беше зла и сприхава баба. Молеше ме да забраня на подофицера и на Шевкета да се събират със стареца й. Те го подлудили. По-рано той бил тъй добър, разумен и кротък. Сега постоянно и се карал, заплашвал я, че ще продаде всичко и ще иде в Судан. Не ядъл почти и не можел да спи или ако заспивал, започвал да гълчи в съня си на някакъв див и неразбран език. Старата жена плачеше.

Повиках Ески Арап в заставата. Случи се тоя път някак по в себе

си. Помъчих се да го раздумам.

– Комендар ефенди – каза ми той с някакво тъжно примирение, – децата ми измряха, аз съм стар, вкъщи постоянно ми се карат. Не мога, ще си ида. Човек, дето се е родил, там му е добре.

И той ми разказа тоя анекдот:

– Султан Сюлейман – отколе било то – видял едно птиче. Много хубаво пеело. Казал да го хванат и да го турят в златен кафез. Е, султан нали е – станало, както казал. Но птичето млъкнало сега. Не пеело. Поклащало глава и казвало само: „Ватан! Ватан!“ Смилил се султанът и казал да го пуснат. Изхвъркнало птичето от златния кафез и кацнало върху един нищо и никакъв трън. И запяло пак. Ама там – на гнездото си.

Късно през същата вечер аз се връщах от обиколката си по границата. Селото беше тихо, къщите се криеха под черните куполи на смоквите. Само едно кръгло прозорче светеше в тъмнината, като желто око. Чуваха се там тъпи и редки звукове, като че дъждовни капки удряха в капчук. Там беше къщата на Ески Арап. Аз се приближих и спрях коня. Вътре някой биеше тарабука и пееше: немощен и дрезгав глас, едни само глухи, гърлени звукове. Пееше Ески Арап. Чух отначало провлечена и тиха мелодия, тя се повтаряше дълго време но в нея имаше толкова много любов, сълзи и спомени. После ударите на тарабуката и самата песен се ускориха и мелодията премина в игрив и весел танц. Наместо тарабуката зазвънчаха чимпари.

Чу се писклив и зъл женски вик:

– Млъкни! Млъкни, дъртако проклети! Вай аллах, аллах!

Песента замлъкна. Ески Арап отговори нещо, но какво – не чух.

– Ватан! Ватан! – завика пак отчаяно жената. – Все тоя ватан! Ума си изгуби бе, човече, засрами се!

Мина се няколко време и ударите на тарабуката и песента започнаха отново. Пак провлечена и бавна мелодия отначало, гърлени и глухи звукове, но пълни с нежност, с любов и с безнадеждна скръб...

Ески Арап тъгуваше за Судан.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7930>]